

БОСНЕНСКИЯТ ПРОБЛЕМ В КРАЯ НА ХХ И НАЧАЛОТО НА ХХІ В.

Вероника Стоилова

Въведение

Миналото е изпълнено с безброй уроци, които трябва да знаем и същевременно да съумеем да приложим поуците от тях. Историята е незаменим извор, съдържащ както добри, така и лоши примери, от които трябва да се учим и които никога не бива да забравяме.

Пример за това, което трябва да бъде запомнено, но не бива да бъде повтаряно, са нестихващите конфликти на Балканите, и по-конкретно онези от тях, които и днес изправят народи и страни едни срещу други. Причините за конфликтите в тази “гореща точка” на стария континент по своята същност винаги са били едни и същи – претенции за територии, население, жизнено пространство, ресурси и особено важният религиозен фактор. Великите сили, преследвайки собствените си интереси, също дават своя “принос” за заплитането и продължаването на балканските конфликти, тъй като всяка от тях държи да бъде балканска сила с позиции в района, но без да бъде въввлечена в балканските проблеми.

Като че ли Балканите са онази част от европейския континент, която събира на едно място и в особено остра и крайна форма всички белези на (не)обедняваща се Европа. Насилието надделява над дипломатията и мирното решаване на споровете, а сблъсъкът на национализмите, териториалната ревизия, реваншизмът и етническата нетърпимост са основната характеристика на народите, населяващи Балканския полуостров. Съвсем логично възниква въпросът – дали Балканите ще се европеизират и ще преодолеят противоречията, тръгвайки по пътя на европейската интеграция, или напротив, Европа ще се балканизира (което е по-лошият от двата сценария).

Дълбоките социални и политически промени в края на 80-те и началото на 90-те години на ХХ век правят възможно възраждането на много типично балкански проблеми. Традиционните балкански противоречия не само се изострят, но наред с тях възникват и нови вътрешни и междудържавни конфликти, които допълнително дестабилизируют региона.

Пример за такъв типично балкански проблем е Босненският. От края на ХІХ век на територията на типичната османска провинция Босна

започват да се обособяват отделни нации, а с това се формират и първите национални претенции за босненската територия. В годините на студената война, а и в рамките на Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ), тези претенции и процеси са временно замразени. След края на студената война и след началния етап от разпадането на СФРЮ този проблем отново се актуализира и навлиза в нова фаза от своето развитие. Постепенно се изострят старите и наред с тях възникват нови противоречия.

Използвайки умело съществуващите по това време междуетнически противоречия, слабостта на политическата система в СФРЮ, различията в равнището на икономическото развитие в републиките от бивша Югославия, националистически настроените лидери в отделните републики (Хърватско, Словения и малко по-късно Босна и Херцеговина) успяват да осъществят разпадането на югославската федерация. Поемайки по трудния път към независимостта, отделните югославски републики излизат толкова бързо от федерацията, че не успяват да регулират граничните и другите спорни въпроси помежду си. Това слага началото на множество въоръжени конфликти, първоначално между отделните републики от федерацията, а впоследствие и между религиозните и етническите общности на територията на бивша Югославия. Тъкмо това се случва и в Босна, която тръгва по пътя на независимостта, увлечена от идеята за отделяне от СФРЮ и от мечтата за изграждане на собствена суверенна държава. В процеса на отделянето националистически настроените лидери успяват да възродят религиозния фактор. Стига се дотам, че гражданската принадлежност постепенно започва да губи своето значение и отстъпва пред националността и вероизповеданието. Постепенно конфликтът придобива характер на гражданска война, в която като основен се издига религиозният фактор. Страната се разделя на три враждуващи лагера и се превръща в бойно поле, на което сърби, хървати и Мюсюлмани¹ открито показват нежеланието си да живеят заедно в една мултиетническа държава.

Ситуацията напълно излиза от контрол, а международната общност, в това число САЩ и СССР, също се оказва неспособна да предотврати развитието на въоръжения конфликт. През дългия процес на ожесточени битки и в търсене на изход от ситуацията става ясно, че военното разрешаване на конфликта е абсолютно невъзможно. Решение в крайна сметка е Дейтънското споразумение, което спира

¹ Изписана с главна буква, думата “Мюсюлманин” отразява националната принадлежност на една от трите национални общности в Босна и Херцеговина (сърби, хървати и Мюсюлмани). Мюсюлманската нация е създадена през 60-те години на XX в. с решение на Й. Б. Тито.

крвопролитната война и поставя основите на бъдещия мир. Той обаче не е окончателно решение за Босна и Херцеговина.

Европейската перспектива се очертава като единствената възможност за поддържане на мира. Нещо повече, Босна и Херцеговина вижда в Европейския съюз възможност за икономическо възстановяване, регулиране на отношенията, помрачени от етнически и религиозни противоречия, укрепване на демократичните институции, стабилност, сигурност и просперитет. Става ясно, че Босна и Херцеговина трябва да преодолее и загърби балканското си минало и да направи голямата крачка към европейското си бъдеще.

I. Ситуацията в Босна от началото на 90-те години

В началото на 90-те години на ХХ век пред очите на цяла Европа започва процесът на разпадане на СФРЮ, когато две от републиките – Словения и Хърватско – след провеждане на референдум обявяват своя суверенитет. Противоречията между републиките вътре във федерацията са стигнали до толкова крайна форма, че преговорите едва ли са най-подходящият инструмент за мирното им преодоляване. В рамките на тези противоречия се очертават двете основни, но абсолютно противоположни линии. Словения и Хърватско, от една страна, претендират Европейската общност да бъде взета като образец за бъдещото устройство на Югославия и настояват за съюз на суверенни и самостоятелни държави. Сърбия и Черна гора, от друга страна, настояват за запазване на единството и неделимостта на Югославската федерация. Босна и Херцеговина поддържа идеята за самостоятелното развитие.

През март 1991 г. сърбите в Хърватско обявяват “Сръбска автономна област Крайна”². Сръбското население категорично отказва да остане в рамките на обявилата независимост република, където съгласно новата конституция са им отнети всички права, и заявява желанието си да остане в рамките на СФРЮ. Започват първите въоръжени сблъсъци между сърбите и хърватите първоначално в Хърватско, а по-късно и в Босна и Херцеговина. От края на април 1991 г. Крайна е окупирана от Югославската народна армия³.

² Република Сръбска Крайна е непризната от международната общност сръбска република, съществувала на територията на Хърватия в периода между 1991 и 1995 г. Крайна изчезва през 1995 г., когато въоръжените ѝ сили са напълно разбити в Операция Бура на хърватската армия. В годините до 1998 една част от бившата Република Сръбска Крайна, Сремско-Баранската област, е под контрола на Обединените нации, а по-късно по мирен начин е върната в пределите на Република Хърватия – <http://www.bg.wikipedia.org>

³ Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., Босна и Херцеговина, БАН, С., 1994, с. 8.

Не след дълго, на 12 април 1991 г., сръбското население в Североизточна Босна провъзгласява създаването на Босненска Крайна, заявявайки открито желанието си да се присъедини към Сръбска Крайна.

Провеждат се първите дискусии между Хърватско и Сърбия за евентуалното разделяне на босненски територии помежду им. Тогавашният президент на Босна и Херцеговина, Алиа Изетбегович, се противопоставя остро на тези аспирации за подялба на босненските земи. Въпреки това през юни с. г. са подновени дискусиите между Хърватско, Сърбия и Босна за разделение и замяна на босненски територии или за кантонизация на Босна.

Пожарът в разпадащата се федерация се разгаря още повече с намесата на външни фактори. Първият такъв фактор, извън ангажираните страни, намесил се в конфликта, е Евроейската общност (ЕО), която изпраща свои военни наблюдатели. Тъй като мирните инициативи на ЕО претърпяват абсолютен провал, инициативата за установяването и запазването на мира се прехвърля върху Съвета за сигурност на ООН. Всички опити за регулиране на конфликтите в оделните републики и следвоенното устройство на бивша Югославия остават само неприложими и неосъществени идеи⁴.

Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа (СССЕ)⁵ също предприема редица ходове на многостранна дипломатическа основа, но те не постигат нищо друго, освен да покажат колко закъснели са тези действия и колко несъвършени са инструментите, с които СССЕ разполага за преодоляване на конфликтите.

Ситуацията в Босненска Крайна се изостря силно през юли 1991 г. поради обявената там военна мобилизация и решението за приєдиняването на областта към Сръбската автономна област Крайна в Хърватско.

ЕО поема инициативата за организирането на Международна мирна конференция за Югославия, която е открита на 7 септември 1991 г. в Хага, но не постига желаните резултати.

Събитията не спират дотук. Продължават стремежите за обособяването и на други сръбски области на територията на Босна и Херцеговина, демонстриращи открито намерението си за бъдещо присъединяване към Сърбия⁶.

Междувременно войната в Хърватско се разгаря с пълна сила, обхваща Далмация, с което се стига до окупация на Босна и Херцеговина от Югославската армия. В резултат на това през октомври 1991 г. са

⁴ Пак там, с. 9-10.

⁵ От януари 1995 г. СССЕ се преобразува в Организация за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) – <http://www.osce.org>

⁶ Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., Цит. съч., с. 11-12.

настанени военни наблюдатели на ООН не само в Хърватско, но и в Босна и Херцеговина.

На 7 октомври 1991 г., след изтичането на тримесечен мораториум, Словения и Хърватско провъзгласяват своята независимост, а Босна и Херцеговина обявява неутралитет. Босненската скупщина (парламент) обявява суверенитета на страната на 15 октомври 1991 г. Декларацията за независимост е приета още през декември с гласовете на хърватските и мюсюлманските депутати, тъй като сръбите в парламента бойкотират гласуването⁷. Реакцията на сръбските депутати в босненския парламент (които представляват 32 % от общия брой на депутатите), претендиращи за създаване на нова федерация между Сърбия, Черна гора и Босна и Херцеговина, е светкавична – формират самостоятелен парламент със седалище в Пале и председател Момчило Крайшник.

Мирната конференция в Хага е прекъсната за неопределено време, тъй като Сърбия отхвърля категорично решенията, взети там. Продължаващите боеве предизвикват предприемането на наказателни мерки срещу бивша Югославия и на 13 ноември 1991 г. се налага икономическо ембарго срещу нея. Сърбия и Черна гора предлагат въпросът за кризата в Югославия да бъде разгледан в рамките на ООН. С Резолюция 712 от 21 ноември 1991 г. Съветът за сигурност взема решение за изпращането на “сини каски” в районите, в които военните действия продължават.

Въпреки че икономическите санкции са насочени само срещу Сърбия и Черна гора, Босна и Херцеговина се оказва в пълна изолация в резултат на боевете в Хърватско и особено след затварянето на мостовете на р. Сава от хърватските войски.

На 17 декември 1991 г. Съветът на ЕО в Брюксел взема решение за признаването на Словения, Хърватско и Македония за независими държави. За признаване на Босна и Херцеговина в този момент е невъзможно да се говори, тъй като сръбските представители в нейното държавно ръководство са против това.⁸

Дейността на Мирната конференция за Югославия е подновена през януари 1992 г., но този път в седалището на ЕО в Брюксел. Сърбия изразява своята готовност да приеме документите за даването на статут на специална автономия на сръбското население в Хърватско, подготвени и обсъждани още в Хага. Президентите на шестте югославски републики постигат съгласие по условията на т. нар. “План Ванс” за умиротворяването на Хърватско⁹.

⁷ Чавдарова, М., Балкански страни. Политика, икономика, международни връзки, “Парадигма”, С., 1999.

⁸ Пак там, с. 11-12.

⁹ Пак там, с. 14 -15.

Босна и Херцеговина открито обявява намерението си за самостоятелност и суверенитет. Във връзка с това в края на януари 1992 г. Сърбия прави предложение за създаването на югославска конфедерация от Босна и Херцеговина и Македония, заедно с двустранна федерация на Сърбия и Черна гора, което се отхвърля категорично. Нещо повече, започва подготовката за провеждането на референдум за независимостта на Босна, предвиден за края на февруари 1992 г., което се превръща в един от поводите за началото на военните действия в страната. На този етап от все по-задълбочаващия се конфликт се оформят и основните лагери – очертава се единодействието между хърватската и мюсюлманската срещу сръбската страна¹⁰.

Всенародният референдум за независимост се провежда на 26 февруари 1992 г. и получава 63 % одобрение. Сръбското население реагира с организирането на свой референдум през март и провъзгласява самостоятелността на Република Сръбска.¹¹ На проведения референдум множеството от сърбите и хърватите гласуват за партиите, които възприемат като национални организации. Става ясно, че партиите на етническа и религиозна основа постепенно размиват очертаванията си на политически сили, а религиозните различия придобиват политически измерения.

В началото на февруари ръководителите на Сърбия и Черна гора и представители на сръбските автономни области в Хърватско и в Босна и Херцеговина провеждат Съвещание на високо равнище, на което всички условия и важни моменти от “Плана Ванс” са отхвърлени категорично. Отхвърля се и постигнатото по-рано съгласие за настаняването на умиротворителни сили (сини каски) на ООН в Крайна. Заплахите от сръбска страна се увеличават. Стига се до блокиране на Босна и Херцеговина, след като още на 5 февруари 1992 г. е взривен мост на р. Сава.

Председателят на Международната конференция за Югославия лорд Карингтън започва серия от преговори с Белград с цел отново да събере президентите на шестте югославски републики. Той предлага свикването на “трипартийни и тринационални съвещания” за бъдещото устройство на Босна и Херцеговина. Първото такова съвещание се провежда в Сараево през февруари. Непосредствено след това се провежда съвещание на външните министри на ЕО в Лисабон, където тримата лидери – Алиа Изетбегович, Радован Караджич и Миро Ласич, подписват следните основни решения: Босна и Херцеговина остава независима в своите граници; реорганизира се по национален принцип,

¹⁰ От една страна – Хърватската демократична общност и мюсюлманската Партия на демократичното действие, а от друга страна – Сръбската Демократическа партия, която категорично отхвърля референдума.

¹¹ Чавдарова, М., цит. съч., с. 47.

като се предвижда създаването на три национални общности. Грите страни обявяват своята готовност за компромиси: мюсюлманите – да се откажат от идеята си за единна държава в полза на сръбските и хърватските искания за “кантонизация”; сръбската партия – от искането си за присъединяване към Сърбия, а хърватската – от искането си за присъединяване към Хърватско¹².

Поредното съвещание се провежда на 27 февруари 1992 г. в Сараево. Преговорите претърпяват провал, а постигнатите решения в Лисабон се отхвърлят поради искането на Сръбската демократическа партия за 2/3 от територията на Босна и Херцеговина и 1/3 от Сараево. Мюсюлманите, които от своя страна настояват за неделимост на държавата и за федеративност, отхвърлят работния проект за независимост на кантоните, който предлага ЕО.

Веднага след провеждането на планирания референдум за независимост в Босна и Херцеговина столицата е блокирана от въоръжени групировки на Сръбската демократическа партия. В отговор на това мюсюлманите също издигат барикади. Генералният секретар на ООН Бутрос Гали изпраща своя представител Сайръс Ванс, натоварен със задачата да организира провеждането на нов кръг от преговори между тримата лидери, тъй като се очертава реална опасност от избухване на гражданска война¹³.

На 9 март 1992 г. в Брюксел са проведени нови преговори за бъдещо устройство. Провеждат се отделни разговори между тримата лидери и португалския представител в ЕО, но предложените документи не са подписани поради отказа на сръбския представител да ги приеме. Поредният кръг на Конференцията за Югославия се отлага поради неявяването на сръбския президент Слободан Милошевич¹⁴.

След провеждането на закрито заседание на Скупщината босненските сърби обявяват позицията си за бъдещото устройство на Босна. Отхвърля се проектът за федерация на три етнически общности и се предлага създаването на конфедерация от три републики. Освен етническите се допускат и други критерии за разделяне – географски и икономически.

От 16 до 18 март 1992 г. в Сараево се провежда поредната “трипартийна и тринационална” среща, която завършва с декларация за принципите на бъдещото устройство на Босна и Херцеговина. Акцентът се поставя върху приемането на сръбския вариант – страната да бъде съставена от три елемента, определени не само по национален, но и по

¹² Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., цит. съч., с. 14-16.

¹³ Междувременно в самата Босна се провеждат митинги за мир, против разделянето на страната, против присъединяването ѝ към нова Югославия и против действията на трите етнически партии.

¹⁴ Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., цит. съч., с. 16-17.

икономически, географски и др. признаци. Въпреки провеждането на поредните преговори между тримата босненски лидери в седалището на ЕО в Брюксел в края на март, до единна позиция не се стига, тъй като диалогът постепенно е изместен от военни действия поради все по-крайните позиции на страните в конфликта¹⁵.

През март 1992 г. в Сараево е провъзгласена конституцията на Република Сръбска в Босна и Херцеговина. Подновени са претенциите на сърбите за повече от 50 % от територията на страната.

Подновена е и дейността на Конференцията за бивша Югославия в Брюксел. Основните цели на водените преговори са прекратяването на военните действия и подновяването на диалога между лидерите на трите страни в конфликта.

В края на април и началото на май в Лисабон продължават “тристранните и трипартийни” преговори, на които сърбите не отстъпват от позицията си за създаването на три републики. По време на поредния кръг от преговорите (26 май) сръбската страна отново настоява за създаването на “държава в държавата”, за коридор между Северна и Централна Босна, голяма част от Сараево, левия бряг на р. Неретва и половината от гр. Мостар. В очерталата се ситуация се намесват активно и външните фактори, които не могат да останат просто наблюдатели. Русия се обявява срещу употребата на каквато и да е военна сила срещу сърбите, докато ЕО започва подготовката си за намеса. ООН предприема наказателни мерки срещу Сърбия. На 29 май Съветът за сигурност на ООН приема Резолюция, която предвижда налагане на търговско ембарго и закриване на сръбските авоари в чужбина. От 10 юни се разширява мандатът на “сините каски” и за Босна и Херцеговина. Предприетите мерки се подкрепят и от ЕО¹⁶.

Междувременно военните действия продължават с пълна сила и до средата на годината 85 % от територията на страната е превзета от сърбите. От този момент Босна и Херцеговина се намира в състояние на война със Сърбия. Задълбочаването на конфликта се превръща в една от предпоставките друг външен фактор – НАТО – да започне подготовка за военна намеса¹⁷. Готовност за посредничество при уреждането на конфликта и съдействие за бъдещото устройство на страната демонстрират френският президент Франсоа Митеран, португалският

¹⁵ Пак там, с. 17.

¹⁶ Пак там, с. 18-19.

¹⁷ Операция “Преднамерена сила” слага началото на сериозното участие на НАТО на Балканите. С военната си намеса в Босна и Херцеговина Алиансът окончателно излиза извън територията на страните членки и демонстрира, че е способен да контролира многонационална военна кампания и да използва сила за постигане на цели извън колективната отбрана (чл. 5 от Северноатлантическия договор) – <http://www.nato.int>

външен министър Жозе Кутилиейру, както и посредниците на лорд Карингтън, които посещават Сараево в разгара на воените действия.

Хърватската реакция на сръбските стремежи за оформяне на обособени етнически региони е създаването на Херцег Босна¹⁸ в Груде на 7 юли 1992 г. с главен град Мостар и основен лидер Мате Бобан. Предвижда се бъдещата територия на новосъздадената “държава” да обхваща Западна Херцеговина, Средна Босна, част от долината на р. Сава и част от Сараево, а територията ѝ да бъде освободена от Хърватския съвет за отбрана.

В същото време от 8 до 10 юли 1992 г. се провежда среща на СССЕ в Хелзинки, където се приема политическа декларация на участващите страни, засягаща и кризата в Югославия. Обсъжда се идеята за подялба на Босна на кантони в рамките на една държава. Предвижда се също така създаването на “умиротворителни криле” на НАТО и Западноевропейския съюз (ЗЕС), които да реагират на кризисни ситуации. На проведеното по същото време в Хелзинки заседание на министрите на външните работи се взема решение ЗЕС да започне комбинирани операции по вода и въздух за осъществяването на контрола върху санкциите срещу Сърбия¹⁹.

По инициатива на лорд Карингтън преговорите между тримата босненски лидери са подновени в Лондон. Очертава се нова формула за постигане на положителни резултати – акцентът ще се постави първо върху търсенето на споразумение за бъдещото устройство на страната и едва след това ще се сключва военно примирие. Като успех от тези преговори се отчита съгласието на сърбите да поставят част от оръжията си под контрола на ООН. Радован Караджич дава предложение за бъдещото устройство, в което се предвижда 2/3 от държавната територия да бъде поставена под контрола на сърбите, 1/3 – под хърватски контрол, а за мюсюлманите не се предвижда никаква територия. Подписва се споразумение за военно сътрудничество между Алиа Изетбегович и президента на Хърватско Франьо Туджман.

В процеса на търсене на ефективно дипломатическо решение на конфликта, в резултат на жестоките боеве, които се водят в Босна, се стига до извода, че е крайно необходимо да бъдат наложени, и то със сила, етнически граници между трите общности.

Единственото положително в този момент е подписването на споразумение между сръбските и хърватските ръководители за освобождаване на околностите на Дубровник от сръбската окупация. Обръчът около Сараево е пробит от Хърватския съвет за отбрана, а

¹⁸ Херцег Босна е създадена от хърватската общност в Босна.

¹⁹ Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., цит. съч., с. 19-20.

хървати и мюсюлмани действат съвместно за освобождаването на коридор между Сараево и Зеница²⁰.

Междувременно хърватският лидер Мате Бобан обявява позицията на хърватската страна в конфликта, че основна цел на "Херцег Босна" е присъединяването ѝ към Хърватско. Освен това той се обявява срещу използването на военна сила от ООН и за запазване на статуквото.

От началото на босненския конфликт всички международни инициативи за регулирането му претърпяват сериозен провал. Поредният опит за намиране на разумно решение на проблема е Мирната конференция за Югославия, проведена от 26 до 29 август 1992 г. в Лондон. В конференцията взимат участие 40 делегации от Европа и света. Като основен виновник за събитията е обявена Сърбия. Сръбският лидер Радован Караджич е отстранен от преговорите. Обсъждат се възможностите за разрешаване на кризата и прекратяване на етническото прочистване в Босна и Херцеговина. Основната задача е да бъдат преустановени бойните действия, а сръбските оръжия да бъдат поставени под контрола на ООН. Взема се решение Конференцията да продължи в Женева, а лорд Оуен е избран за нов съпредседател.

На 3 септември 1992 г. започва Мирната конференция за бивша Югославия в Женева под председателството на Сайръс Ванс и лорд Оуен. И тази конференция е с голямо международно участие. На този кръг от преговори мюсюлманската делегация представя нов проект за мирен план, а сърбите обявяват своите искания за "съюз на три държави в Босна"²¹.

Председателите на конференцията Сайръс Ванс и лорд Оуен представят проект за следвоенното устройство на Босна. Планът Ванс-Оуен е обявен на 27 октомври 1992 г. и предвижда разделянето на страната на 10 провинции. Сръбската страна изразява своето несъгласие под предлог, че този проект за бъдещото устройство на Босна и Херцеговина е близък до мюсюлманския проект. Югославският президент Добрица Чосич се обявява категорично против този план за единна държава, разделена на 10 региона. По същото време се провеждат и хърватско-югославски преговори, подновявани няколко пъти през октомври същата година.

В резултат на поредния провал на преговорите за Босна и Херцеговина ООН приема допълнителни мерки срещу Сърбия и Черна гора: на 10 октомври 1992 г. са забранени полетите над страната, а на 16 ноември са обявени морско ембарго и пълна икономическа блокада.

Започват първите противоречия между хървати и мюсюлмани поради това, че хърватското схващане за бъдещото устройство на страната все повече започва да се доближава до сръбския вариант за

²⁰ Пак там, с. 20.

²¹ Пак там, с. 21.

създаването на три етнически области (“държава на три суверенни народа”).

Междувременно боевете в Източна Босна продължават, а многобройните примирия за спиране на огъня остават безполезни и не се спазват.

На поредния кръг от започналата на 16 декември 1992 г. Мирна конференция в Женева планът Ванс-Оуен среща съпротивата вече и на мюсюлманите, поради това, че предвижда големи територии за сърбите и фактическа обсада на мюсюлманските анклави. Друг спорен момент е въпросът със Сараево²².

Сърбите от своя страна отхвърлят проектите за военни и политически споразумения и настояват за сръбска “държава в държавата” с цел бъдещо обединение със Сърбия. За разлика от тях мюсюлманите се обявяват за запазване на държавното единство. Хърватският представител Мате Бобан подписва документите. Радован Караджич иска парламентът на сръбската общност в Пале да одобри проекта. Все пак планът е приет, но и трите страни имат своите възражения – сръбската страна настоява за 50 % от територията и не признава отстъпването на босненски територии на хърватите, а мюсюлманите претендират за поречията на реките Дрина и Сава.

Новият план е повод за нови противоречия и предизвиква възобновяване на сраженията в спорните райони (мюсюлмански градове, които остават в сръбски или в хърватски области в Източна и Централна Босна). Преговорите продължават в Ню Йорк. Ожесточените сражения в Сараево и искането на мюсюлманите за осигуряване на хуманитарни доставки за обсадените мюсюлмански градове в Източна Босна са причината, поради която Алиа Изетбегович отказва да присъства на преговорите. Той се присъединява едва в началото на март 1993 г. и на 25 март подписва проекта заедно с Мате Бобан. На 2 май 1993 г. с посредничеството на Атина Радован Караджич също подписва споразуменията по плана Ванс-Оуен. Това обаче не е никаква пречка за Караджич да се откаже по-късно от него и да прехвърли отговорността за неспазването му към парламента в Пале, който съвсем безкомпромисно отхвърля плана. Сърбите демонстрират своето нежелание да приемат поправките в мирния план с отрицателните резултати на проведения на 15 май 1993 г. референдум.

Намесва се американската дипломация, която не се колебае да заяви готовността си за военна намеса с цел осигуряването на мирния проект. Русия също се намесва в защита на сърбите. Проектът обаче претърпява провал въпреки усилията на руския външен министър Андрей Козирев, Оуен и Столтенберг.

²² Пак там, с. 22-23.

Въпреки всички опити за установяване на мир, войната продължава. Външните министри на страните членки на НАТО започват обсъждането на евентуална военна защита на шестте мюсюлмански анклав. НАТО изразява своята готовност за намеса. Сраженията между хървати, мюсюлмани и сърби продължават с пълна сила.

Женевските преговори са подновени през юни 1993 г. с цел обсъждане на нови предложения за следвоенното устройство на Босна и Херцеговина. Тъй като планът Ванс-Оуен се оказва неприложим, предлага се отново разглеждането на старата формула за федеративно устройство на страната и за създаване на три етнически “кантона”. Сърбите и хърватите се обединяват около идеята за конфедерация и голяма независимост на трите разделени на етнически принцип части. Мюсюлманите обаче все още поддържат идеята за неделимост на държавата и за федерация.

Поради продължаващата сръбска обсада на Сараево Алиа Изетбегович напуска преговорите. Противоречия относно следвоенното устройство на страната възникват и в мюсюлманския лагер. Изетбегович поддържа идеята за единна федеративна Босна, докато неговият заместник Фикрет Абдич допуска като възможност слаба конфедерация на три минидържави. Разцеплението сред мюсюлманите достига своя връх с обявяването на мюсюлманска автономия в анклава Бихач, разграничаваща се от политиката на босненското правителство²³.

На поредния кръг от преговори в Женева, започнал на 16 юли 1993 г., се очаква мюсюлманите в Босна да приемат плана за конфедерация. Босненското президентство обаче обявява свой план от 11 точки, в който категорично възразява срещу етническия принцип на разделяне и срещу броя на областите. Преговорите отново са прекъснати поради продължаващата обсада на Сараево.

Не след дълго по инициатива на Оуен и Столтенберг е обявен нов проект за Съюз на обединените босненски републики. Проектът се приема от лидерите и на трите босненски общности, които декларират своята готовност за компромиси. Постига се споразумение за примирие, подписано на летището в Сараево. Няколко дни по-късно се взема решение за обявяването на Сараево за защитен град – протекторат на ООН за период от две години.

Проектите, представени от сърби и хървати, от една страна, и от мюсюлмани, от друга, предвиждат разделянето на Босна и Херцеговина на три държави – сръбска, хърватска и мюсюлманска – и обединяването им в конфедерация или федерация.

По време на преговорите в Женева в края на август 1993 г. се разглежда идеята за Съюз на босненските републики. В хода на

²³ Пак там, с. 24-25.

переговорите се очертават и бъдещите държавни структури на новите държави. Сръбските институции се създават още в края на 1991 г. с отделянето на сръбските депутати от босненския парламент в самостоятелен парламент в Пале и с обявената сръбска република в Босна. От друга страна, босненският парламент продължава да действа, въпреки че хърватските депутати го напускат. Запазени са и управленските структури на предишната република. Започва институционализирането и на хърватите след опита да се прогласи хърватската общност в Босна и Херцеговина – третото държавно образувание на територията на Босна и Херцеговина, създадено след референдум в областта Херцеговина, населена с хървати, в отговор на сръбската инициатива от юли 1992 г.²⁴ В края на август 1993 г., почти година след обявяването си, хърватската република Херцег Босна активизира политическата си дейност и свиква парламента в Груде с цел обсъждане на най-новия мирен план²⁵.

Сърбите и хърватите приемат предложеното териториално разделение – 52 % и 18 % при положение, че сръбските войски контролират 70 % от територията на страната в този момент. Алиа Изетбегович поставя някои условия за приемането на проекта: вместо 30 – 40 % от територията, да бъде предоставен излаз на Адриатическо море за мюсюлманите. В процеса на преговори мюсюлманите продължават да настояват да не се накърнява териториалната цялост на босненската държава. Хърватите и сърбите приемат проекта, но мюсюлманите го отхвърлят. Поредната международна инициатива за умиротворяване на Босна претърпява поредния провал. Провал търпят и поредните преговори под егидата на ООН²⁶. Отново се стига до военни действия, този път между мюсюлмани и хървати в Централна Босна. Войната между тях формално приключва под натиска на американската дипломация, когато през август 1993 г. се подписва Вашингтонското споразумение за създаването на Федерация Босна. Това е четвъртият опит за усъвършенстване на етнодържавния ред в босненското пространство²⁷. Не след дълго мюсюлманите и хърватите насочват своите бойни сили срещу сърбите.

Провалът на всички опити на международната общност за намиране на трайно решение на военния конфликт в Босна и Херцеговина налага търсенето на нови възможности и подходи. Инициатива за това поемат САЩ. През септември 1995 г. започват въздушни атаки на НАТО под американско ръководство срещу сръбски

²⁴ Чавдарова, М., цит. съч., с. 47.

²⁵ Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., цит. съч., с. 26-28.

²⁶ Пак там, с. 29.

²⁷ Чавдарова, М., цит. съч., с. 47.

военни обекти в Босна, последвани от силен дипломатически натиск от американския специален пратеник Ричард Холбрук.

През октомври 1995 г., месец след бомбардировките на НАТО, под американско ръководство започват преговори между воюващите страни. Няколко седмици по-късно, от 1 до 21 ноември 1995, се провежда Дейтънската конференция с участието на президента на остатъчна Югославия Слободан Милошевич, президента на Хърватско Франьо Туджман, президента на Босна и Херцеговина Алиа Изетбегович, главния преговарящ от американска страна Ричард Холбрук, както и генерал Уесли Кларк.

На 21 ноември 1995 г. във военновъздушната база Райт-Петърсън край Дейтън, Охайо, е парафиран Дейтънският мирен договор²⁸, който официално слага края на четиригодишната гражданска война в Босна и Херцеговина. Договорът е подписан в присъствието на държавния секретар на САЩ Уорън Кристофър. Официално споразумението е подписано от тримата президенти на 14 декември 1995 г. в Елисейския дворец в Париж.

II. Постконфликтно устройство на Босна и Херцеговина. Евроинтеграцията като приоритет.

Дейтънското споразумение поставя основите за бъдещия мир в страната. Споразумението установява нова конституция за Босна, според която Босна и Херцеговина е една държава, състояща се от две части (ентитети) – Федерация Босна и Херцеговина (51 % от територията на Босна и Херцеговина, в която влизат териториите, населени с бошняци и хървати) и Република Сръбска със столица Баня Лука (49 % от територията на Босна и Херцеговина, населена предимно с босненски сърби) и има трима съвместно управляващи президенти – сърбин, хърватин и мюсюлманин, избирани чрез преки избори. Сръбският представител в президентството се избира пряко на територията на Република Сръбска, докато хърватският и бошняшкият представители се избират пряко от Федерация Босна и Херцеговина²⁹. Международната общност, пряко въввлечена във войната, определя, че прилагането на Дейтънското споразумение трябва да се осъществява чрез мандата на ООН, използващ ръководените от НАТО многонационални сили под името АЙФОР (IFOR – Implementation Force), които включват в себе си силите на ООН – ЮНПРОФОР (UN Protection Force). Тъкмо тези сили от 20 декември 1995 г. прилагат военните аспекти от Дейтънското споразумение. Една година по-късно тези сили се трансформират в

²⁸ http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380

²⁹ Общото президентство се състои от трима души – Алиа Изетбегович (мюсюлманин), Момчило Краишник (сърбин) и Крешимир Зубак (хърватин).

ЕСФОР (SFOR – Stabilization Force). В края на 2004 г. командването на тези сили преминава от НАТО към Европейския съюз.

Дейтънското поразумение дава право на двата ентитета да имат “специални отношения” с Хърватия и Сърбия, което е предпоставка за бъдеща намеса от страна на двете съседни държави във вътрешните работи на Босна и Херцеговина.

ОССЕ като друг външен фактор следи за прилагането на мерките за изграждане на сигурност и въвежда изборната програма. Агенциите на ООН следят за спазването на човешките права, връщането на бежанците и полицейската реформа, международните финансови организации следят за поддържането на макроикономическата стабилност и развитие.

Американските сили под командването на НАТО трябва да останат в Босна и Херцеговина една година, но по-късно този срок е удължен до 30 юни 1998 г. През декември 1997 г. американският президент Бил Клинтън заявява, че войските ще се изтеглят от страната, едва след като бъдат създадени силни мултиетнически политически институции, независима съдебна система и свободни медии.

В съответствие с Дейтънското споразумение е установен Съвет за прилагането на мира. Избран е и Върховен представител с мандат на ООН за поддържане на мира в страната. Върховният представител изпълнява и функциите на Специален представител на ЕС и в ролята на такъв следи за прилагането на гражданските аспекти от Дейтънското споразумение³⁰.

Въпреки подписването на мира, през следващите години етническите противоречия в Босна и Херцеговина продължават. Неведнъж се налага мироподдържащите войски на НАТО да се намесват, за да възстановят мира.

Недоволен от продължаващото етническо разделение и враждебност, Западът започва все повече да прилага редица недемократични мерки, за да принуди хърватите, сърбите и мюсюлманите в страната да живеят мирно.

³⁰ Предвидено е Службата на Върховния представител да приключи своята мисия през юли 2007 г., но членовете на Съвета за прилагане на мира решават, че политическите сблъсъци във връзка с полицията и конституционната реформа са направили Босна и Херцеговина неспособна да се самоуправлява. Съветът за прилагане на мира набелязва пет главни въпроса, които трябва да бъдат решени в краткосрочен план – разпределение на държавната собственост, решаване на проблема със собствеността, принадлежаща на сектора на отбраната, завършване на международния арбитраж за Бръчко, финансова стабилност и налагане на върховенството на закона. Освен това преди прехвърлянето на властта трябва да бъдат изпълнени две допълнителни условия: подписването на Споразумение за стабилизация и асоцииране с ЕС и положителна оценка на политическото положение в Босна и Херцеговина от страна на Международната направляваща група на Съвета за прилагане на мира.

Важна роля в следвоенното устройство на Босна изиграва тогавашният Върховен представител Карлос Уестендорп. Не само той обаче се опитва да ръководи политическото устройство на Босна. Следвоенното развитие на страната става приоритет в политиката и на редица външни фактори, чиито интереси са концентрирани в района, като всяка от заинтересованите страни се опитва да наложи своето виждане за това как трябва да бъде изградена страната. Най-активно се намесват САЩ.

Скоро след като Дейтънското споразумение формално слага края на войната през 1995 г., Световната банка обявява, че ще отпусне помощи в размер на \$ 5,1 милиарда за възстановяване, при условие, че Босна и Херцеговина започне приватизация на икономиката си възможно по-бързо. Въпреки отпуснатите помощи страната в този момент се намира в икономическа кома.

Постепенно за страната все по-привлекателна става една нова възможност – европейската мечта. Тази перспектива е основен фактор, който не само легитимира процесите на демокрация и трансформация, но и помага за преодоляването на последствията от войната. Нещо повече, страната започва своята подготовка за навлизане в една нова фаза от следвоенното си възстановяване, прекривайки от прилагането на Дейтънското споразумение към европейската си интеграция.

Европейската интеграция се очертава като една от основните политически цели на Босна и Херцеговина. Процесът на стабилизиране и асоцииране е политическата рамка на ЕС и има за цел да създаде предпоставки за интеграция на страната в структурите на ЕС: 1) политически диалог; 2) укрепване на регионалното сътрудничество; 3) създаване на зони за свободна търговия; 4) сближаване на законодателството; 5) сътрудничество по линия на политиките на ЕС, както и в сферата на правосъдието, свободата и сигурността; 6) принос за сигурността в района на Западните Балкани.

Държавите, участващи в процеса на стабилизиране и асоцииране, получават възможността да станат, ако разбира се изпълнят необходимите условия, членове на Съюза. Ето защо за Босна и Херцеговина е от особено значение да получи статута на потенциален кандидат за присъединяване към ЕС. Скоро след подписването на Дейтънското споразумение, през 1997 г., ЕС установява политическите и икономически условия за развитието на двустранните отношения между Босна и Херцеговина и Съюза. Оттогава датират и първите стъпки на страната в посока към европейската интеграция³¹.

³¹ Всъщност отношенията между Босна и Херцеговина и ЕС започват да се развиват едва през 1996 г., когато страната получава помощ по програмите ФАР и ОБНОВА. <http://www.europa.eu>

През следващата 1998 г. подписването на Декларацията на ЕС за “специални отношения” между ЕС и Босна и Херцеговина води до установяването на Специална консултативна група ЕС – Босна и Херцеговина като средство за политически диалог, получаване на експертни становища и помощ при подготовката за договорни отношения³².

През 1999 г. Босна и Херцеговина преминава към следващата стъпка – ЕС предлага възможност на пет страни от Югоизточна Европа, между които и Босна и Херцеговина, за интегриране в структурите му чрез започването на процес на стабилизиране и асоцииране.

През 2000 г. ЕС приема т. нар. “Пътна карта”, маркираща първите стъпки, които Босна и Херцеговина трябва да направи, за да се подготви за откриването на преговори за Споразумение за стабилизиране и асоцииране. Изискванията в “Пътната карта” са изпълнени през септември 2002 г. Междувременно през същата година е договорен безмитен достъп за повечето стоки от страната до европейските пазари.

На срещата в Загреб през ноември 2000 г. процесът на стабилизиране и асоцииране е потвърден официално от ЕС за страните от Западните Балкани, включително и Босна и Херцеговина. Инициативите не спират дотук, тъй като през 2000 г. Европейският съвет във Фейра потвърждава, че всички държави, започнали процеса на стабилизиране и асоцииране, са “потенциални кандидати” за членство в ЕС.

През 2002 г. в страната е изпратен първият Специален представител на ЕС за Босна и Херцеговина, който едновременно с това е и Върховен представител на ООН. Фигурата на специалния представител на ЕС е от особено значение, тъй като той играе централна роля при подкрепата на политическото сътрудничество между ЕС и Босна и Херцеговина. Негова основна задача е да оказва помощ при поддържането на върховенството на закона и осигуряването на официални становища. Освен това той е упълномощен да ръководи, когато е необходимо, Полицейската мисия на ЕС, установена през 2003 г. като първа мисия на Европейската политика за сигурност и отбрана. Тя замества Специалния международен отряд на ООН³³.

На срещата в Солун от юни 2003 г. се дава практически израз на европейската перспектива за Западните Балкани, включително Босна и Херцеговина, чрез развиването на някои от инструментите, постигнали

³² През януари 2006 г. този своеобразен форум е преименуван в Процес на мониторинг на реформите с цел поставяне на началото на нова фаза в отношенията между ЕС и страната – началото на преговорите за подписване на Споразумение за стабилизиране и асоцииране. <http://www.europa.eu>

³³ Настоящият Специален представител на ЕС в страната е австрийският дипломат Валентин Инцко, избран на 26 март 2009.

ефективност в страните кандидатки от Централна и Южна Европа. Процесът на стабилизиране и асоцииране е потвърден като основен елемент от политиката на ЕС за Западните Балкани, което потвърждава европейската перспектива за страните там.

През юли 2004 г. държавните и правителствени лидери на страните от ЕС решават Съюзът да поеме командването на международната военна мисия в Босна и Херцеговина в рамките на Общата политика в областта на сигурността и отбраната. Това намерение на Евросъюза е приветствано в специална резолюция на ООН. Операцията на ЕС получава името “Алтеа”³⁴ и заменя стабилизационните сили на НАТО (ЕСФОР). Ръководената от ЕС операция разполага със същата численост на силите като заминаващите ЕСФОР и има същия мандат: да гарантира сигурна и безопасна среда. Също като силите на НАТО, основание за участието на ЕС в международната военна мисия е гл. VII от Устава на ООН³⁵. Тази операция е част от всестрания подход на Съюза, целящ да стимулира Босна и Херцеговина да преодолее предизвикателствата при преминаването от прилагането на Дейтънското споразумение към европейска интеграция.

В дългосрочен план целта на операция “Алтеа” е да спомогне за изграждането на Босна и Херцеговина като стабилна, жизнеспособна, мирна и мултиетническа държава, която си сътрудничи мирно със своите съседи и се е насочила към пълноправно членство в ЕС. В по-близка перспектива европейските миротворци си поставят за задача да допринесат за стабилността и сигурността в Босна и Херцеговина, което би позволило на страната да подпише Споразумение за стабилизиране и асоцииране с Евросъюза³⁶.

През ноември 2005 г. Европейската комисия препоръчва откриването на преговори за подписване на Споразумение за стабилизиране и асоцииране с Босна и Херцеговина. Преговорите по споразумението са открити официално на 25 ноември 2005 г. в Сараево, което превръща страната в потенциален кандидат за присъединяване към ЕС. Въпреки това подписването на споразумението зависи от прогреса при изпълнението на четирите основни приоритета: политическа реформа, сътрудничество с Международния наказателен трибунал за

³⁴ Името на операцията идва от гръцката дума “алто” (вечнозелена билка). Европейските миротворци смятат да излекуват раните от войната в Босна и Херцеговина по същия начин, по който билката алто успокоява и лекува раните по човешкото тяло. “Алтеа” е третата военна мисия на ЕС в рамките на ЕПСО след “Конкордиа” и “Артемис”

<http://bgarmy.eamci.bg/Scripts/isapiVWB.dll/doc?THEMEID=55943>

³⁵ Устав на ООН – Глава VII, Действия в случай на заплаха срещу мира, нарушения на мира и актове на агресия.

³⁶ <http://bgarmy.eamci.bg/Scripts/isapiVWB.dll/doc?THEMEID=55943>

бивша Югославия, свободни медии и административна реформа³⁷. Споразумението трябва да установи договорната рамка между ЕС и Босна и Херцеговина. Нещо повече, това е ключова стъпка за осъществяването на стремежа на Босна и Херцеговина да бъде част от ЕС.

През 2007 г. влизат в сила Инструментите за предприсъединяване. На 14 декември 2007 ЕС парафира Споразумението за стабилизиране и асоцииране с Босна и Херцеговина в Сараево, което е поредната важна стъпка в посока към Брюксел. Дългоочакваното Споразумение за стабилизиране и асоцииране официално е подписано на 16 юни 2008 г. в Люксембург от министър-председателя на Босна и Херцеговина Никола Шпирич³⁸. По този начин страната прави първата крачка към присъединяването си към ЕС, а споразумението открива нови възможности за развитието ѝ.

Друг аспект от подхода на ЕС към Босна и Херцеговина е икономическата помощ. От началото на конфликта в страната ЕО ѝ предоставя повече от 2,5 милиарда евро помощи предимно чрез програмите ЕКО, ФАР и ОБНОВА. От 2001 г. основен източник на помощ от ЕС е програмата КАРДИС, преместваща акцента от следвоенната помощ върху изграждането на институциите и икономическото развитие³⁹.

През 2007 г. Инструментът за предприсъединяване (IPA) замества програмата КАРДИС. Основни акценти в IPA остават изграждането на институциите в страната и социално-икономическото развитие.

Друг важен етап от развитието на отношенията между ЕС и Босна и Херцеговина са Общата външна политика и политика на сигурност, както и Европейската политика за сигурност и отбрана. Мисията на ЕВФОР (Алтеа) продължава и днес, а мандатът на полицейската мисия на ЕС (ЕУРМ) е удължена с две допълнителни години до края на 2009 г. През февруари 2008 Съветът за прилагането на мира решава да забави затварянето на Офиса на Върховния представител, докато Босна и Херцеговина не подпише Споразумението за стабилизиране и асоцииране и политическата ситуация в страната не бъде укрепена. Спазването на мира, стабилизирането на страната и укрепването на мира в нея безспорно биха съкратили пътя на Босна и Херцеговина към ЕС.

Европейската мечта става все по-близка с подписването на отдавна очакваното Споразумение за стабилизиране и асоцииране с ЕС на 16 юни 2008 г. в Люксембург. Споразумението въвежда нова митническа тарифа и квоти, макар че действителното членство все още е

³⁷ Communication from the Commission to the European Parliament and Council (COM (2008)) – 5.03.2008.

³⁸ <http://www.europa.eu>

³⁹ <http://www.europa.eu>

доста далечно за Босна и Херцеговина. Споразумението за стабилизиране и асоцииране е преди всичко икономическо споразумение, но предвижда също и политически реформи.

III. Равносметката

“Пожарът”, който избухва в Босна и Херцеговина и на Балканите, се разгаря още повече в резултат на промените, настъпили в края на 80-те и началото на 90-те години на XX век. Нещо повече, възбуждат се много от старите балкански проблеми. След края на студената война и с разпадането на СФРЮ един от тези проблеми – босненският – се актуализира отново и навлиза в нова фаза от развитието си, като наред с изострянето на старите възникват и нови противоречия. Водена от желанието за политическа самостоятелност, Босна и Херцеговина започва процеса на отделянето си от СФРЮ. В резултат на това се заплита сложен възел от противоречия между трите общности в страната, които постепенно започват да се превръщат във врагове. Конфликтът придобива характер на гражданска война, в която като основен се издига религиозният фактор. Разделени на три враждуващи лагера, сърби, хървати и Мюсюлмани категорично демонстрират нежеланието си да живеят заедно в една мултиетническа държава. Става ясно, че военното разрешаване на конфликта е абсолютно невъзможно.

Ето защо като особено важен и изиграващ решаваща роля в регулирането на кризата се очертава външният фактор. От една страна САЩ, отчитайки собствените си интереси в района, започват да прилагат политика на натиск, но в крайна сметка се оказват напълно неспособни да предотвратят развитието на въоръжения конфликт.

От друга страна европейската дипломация също предлага свой “европейски вариант” за мирно регулиране на кризата, но и той не отговаря на претенциите на трите лагера в страната.

В процеса на търсене на компромисната формула за разрешаването на проблема и след преодоляването на редица трудности до примирие се достига с подписването на Дейтънското споразумение, което спира войната, но не слага край на противоречията между враждуващите лагери. Споразумението поставя основите за бъдещия мир, но не се очертава като окончателно решение за мира в Босна и Херцеговина. Проблемът остава нерешен и до днес, 14 години след “потушаването на пожара” в страната.

Европейската перспектива изпъква като най-вероятната възможност за поддържането на мира. След подписването на мира и след постепенното стабилизиране на страната европейската интеграция става един от водещите приоритети на външната политика на Босна и Херцеговина.

Европейската мечта започва да става все по-реална. След края на войната в Босна и Херцеговина ЕС се превръща в място, където страната би могла да намери своята европейска идентичност и принадлежност. Стремешът към постигането на принципите и ценностите на Съюза, стимулът да бъдат достигнати развитите европейски страни, но и желанието Босна и Херцеговина да се превърне в сигурна и просперираща държава, част от голямото европейско семейство, са важни мотиви за осъществяване на процесите на трансформация в държавата. Европеизацията се превръща в основна цел, тъй като за Босна и Херцеговина изходът от балканизма е в реализирането на европейската мечта: гарантиране на мира и стабилността чрез трансформиране на миналото и превръщането на бившите врагове в съюзници.

Интегрирането на страната в структурите на Съюза обаче е доста сложен и дълъг процес, изискващ изпълнението на определени условия и критерии⁴⁰. Преди да започне изпълнението им, Босна и Херцеговина трябва да покаже, че споделя фундаменталните ценности на ЕС и че е в състояние да поеме всички отговорности, които произтичат от евентуалното ѝ членство в Съюза.

Перспективата за членство в ЕС е една от малкото цели, които обединяват сърбите, бошняците и хърватите в Босна и Херцеговина, въпреки очакванията, че страната няма да е в състояние да се присъедини към Съюза в близко бъдеще. Подписаното през юни 2008 г. Споразумение за стабилизиране и асоцииране обаче е важна стъпка на страната към ЕС и е още едно доказателство за желанието ѝ да загърби балканското си минало и да направи историческата крачка към европейското си бъдеще.

Реализирането на поставените цели по пътя на европейската интеграция е в процес на застой поради глобалната икономическа криза. Задълбочаването ѝ не само влошава икономическите перспективи за страната, но се превръща в сериозна предпоставка за разклащане на постигнатия мир и дестабилизиране на региона на Балканите като цяло. Започнатите реформи могат да се превърнат в повод за недоволство сред населението, последиците от което биха довели до градация на напрежението сред етническите групи и до застрашаване на сигурността и стабилността в страната. Икономическите предизвикателства, пред които се изправя Босна и Херцеговина, са сериозна заплаха за крехкия мир, тъй като сред населението все още има натрупан значителен потенциал за етническа нетърпимост, способен при определени условия

⁴⁰ По-важните изисквания на ЕС са: спазване на Копенхагенските критерии за членство, успешно приключване на процеса на стабилизиране и асоцииране, включващ регионалното сътрудничество, и пълно сътрудничество с Международния наказателен трибунал за бивша Югославия.

да провокира сепаратистки настроения и да възобнови старите етнически вражди.

В крайна сметка, устремена към осъществяването на своята европейска мечта, Босна и Херцеговина трябва да продължи с осъществяването на процеса на реформи без никакво забавяне. Страната прави голяма крачка напред, опитвайки се да се адаптира към европейския модел и да се утвърди като стабилна и модерна държава, част от Обединена Европа.

Използвана литература:

1. Ракова, С., Желязкова, А., Йовевска, М., Босна и Херцеговина, БАН, С., 1994.
2. Чавдарова, М., Балкански страни. Политика, икономика, международни връзки, "Парадигма", С., 1999.
3. Dempsey, G., "Bosnia. Three years later".
4. Communication from the Commission to the European Parliament and Council (COM (2008)) – 5.03.2008.
5. www.europa.eu
6. The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina - www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380
7. www.setimes.com
8. www.un.org
9. www.bbc.com
10. www.bg.wikipedia.org
11. www.ohr.int
12. <http://www.osce.org>
13. <http://www.nato.int>
14. <http://bgarmy.eamci.bg/Scripts/isapiVWB.dll/doc?THEMEID=559>